

**West-Friese
Archeologische
Notities 25**

Mijzerdijk 6, Ursem, gemeente Koggenland

Een archeologisch bureauonderzoek en verkennend boor-
onderzoek met oppervlaktekartering

F.C. Schinning
Redactie: C.M. Soonius

Mijzerdijk 6, Ursem, gemeente Koggenland

**Een archeologisch bureauonderzoek en verkennend booronderzoek
met oppervlaktekartering**

F.C. Schinning
Redactie: C.M. Soonius

Colofon

West-Friese Archeologische Notities 25

Titel	Mijzerdijk 6, Ursem, gemeente Koggenland Een archeologisch bureauonderzoek en verkennend booronderzoek met oppervlaktekartering
Plangebied	Mijzerdijk 6, Ursem, gemeente Koggenland
Projectnummer	17174
Archisnummer	4581500100
Opdrachtgever	Maatschap Groot (contactpersoon: Rober Groot)
Centrumcoördinaat	x: 121.915 y: 515.013
Auteur(s)	F.C. Schinning (KNA Archeoloog BA, Archeologie West-Friesland)
Redactie	C.M. Soonius (Senior KNA Prospector, Archeologie West-Friesland)
Veldwerk	F.C. Schinning & C.M. Soonius & N. Huitema (stagiaire)
Datum	07-02-2018

© Archeologie West-Friesland 2018

Niets van deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, film, fotokopie, digitaal of geautomatiseerd systeem zonder voorafgaande toestemming van de copyrighthouders en de auteur.

De uitgever heeft de inhoud met de grootst mogelijke zorgvuldigheid samengesteld. Ondanks deze zorgvuldigheid kunnen gegevens zijn veranderd of onjuist zijn weergegeven.

Inhoudsopgave

Administratieve gegevens	7
Samenvatting	8
1. Inleiding	9
2. Beleidskader	10
2.1 Rijks en Europees beleidskader	10
2.2 Provinciaal beleidskader	10
2.3 Lokaal beleidskader	11
3. Bureauonderzoek	13
3.1 Methode	13
3.2 Resultaten	13
4. Veldonderzoek	22
4.1 Methode	22
4.2 Resultaten	23
5. Conclusie en aanbevelingen	25
5.1 Conclusie	25
5.2 Selectieadvies en aanbevelingen	25
Literatuur	26
Gebruikte afkortingen	28
Bijlage 1: boorbeschrijvingen	29

Afbeelding 1. De locatie van het plangebied Mijzerdijk 6 binnen de gemeente Koggenland (boven, zwarte cirkel) en op de luchtfoto (onder, zwarte stippellijn en zwarte arceringen, bron: PDOK).

Administratieve gegevens

Onderzoeksgegevens

Project	Ursem_Mijzerdijk6
Projectnummer	17174
Landelijk registratienummer	4581500100
Type onderzoek	Bureauonderzoek en verkennend booronderzoek met oppervlaktekartering
Locatie/toponiem	Mijzerdijk 6, Ursem, gemeente Koggenland
Kaartblad	19E
Centrale coördinaat	x: 121.915 y: 515.013
Kadastrale gegevens	Perceel 455
Afbakening onderzoeksgebied	Tijdens het bureauonderzoek is het plangebied inclusief een zone van circa 500 m rondom het plangebied onderzocht. Het verkennend booronderzoek en de oppervlaktekartering zijn beperkt gebleven tot de geplande bodemingrepen en het bouwvlak.
Datum rapportage	07-02-2018
Datum veldonderzoek	10-01-2018
Bevoegde overheid	Gemeente Koggenland
Beheer en plaats documentatie	Depot gemeente Hoorn

Opdrachtgever

Opdrachtgever	Maatschap Groot
Contactpersoon	John Verweij (HDD Advies)
Eigenaar terrein	Rober Groot

Opdrachtnemer

Opdrachtnemer	Archeologie West-Friesland
Auteur(s)/deskundige(n)	drs. F.C. Schinning drs. C.M. Soonius

Samenvatting

Het ligt in de planning om binnen het plangebied Mijzerdijk 6 in Ursem het bouwvlak uit te breiden met circa 5.700 m² en hierbinnen nieuwbouw te plaatsen. De nieuwbouw bestaat uit een ligboxenstal, een vrijloopstal, een paardenbak en twee sleufsilo's. De geplande ingrepen zullen de bodem dermate verstoren waardoor het behoud van eventueel aanwezige archeologische resten niet mogelijk is. Ten behoeve hiervan is een archeologisch onderzoek in de vorm van een aanvullend bureauonderzoek en verkennend booronderzoek met oppervlaktekartering uitgevoerd.

Het bureauonderzoek is uitgevoerd om de gespecificeerde archeologische verwachting die in de Archeologische Quicksan is opgesteld, aan te vullen. Op basis van het bureauonderzoek geldt een zeer lage archeologische verwachting voor vindplaatsen uit het Neolithicum tot de Middeleeuwen, een middelhoge verwachting voor ontginnings- en bewoningsresten uit de Middeleeuwen en een lage verwachting voor vindplaatsen uit de Nieuwe Tijd.

Het verkennende booronderzoek (bestaande uit 5 boringen) en de oppervlaktekartering zijn uitgevoerd om twee onderzoeksdoelen te beantwoorden:

- Inzicht krijgen in de bodemkundige situatie en bepalen van de intactheid van de bodem;
- Toetsen van de gespecificeerde archeologische verwachting.

Uit het booronderzoek is gebleken dat er nauwelijks een veenlaag bewaard is gebleven. Waar deze wel aanwezig was, bestond het uit veraard veen. Op basis hiervan kan worden geconcludeerd worden dat het bovenste deel van het veen is verdwenen en de eventuele sporen uit de Late Middeleeuwen niet meer aanwezig zijn. Enkel diepere sporen zoals de onderkant van sloten kunnen mogelijk nog aanwezig zijn. Vanuit wetenschappelijk oogpunt heeft dit weinig meerwaarde en kan binnen het plangebied de gespecificeerde verwachting naar beneden toe worden bijgesteld.

1. Inleiding

In opdracht van Maatschap Groot (contactpersoon Rober Groot) is op aanvraag van John Verweij (HDD Advies) in januari 2018 een archeologisch onderzoek in de vorm van een aanvullend bureauonderzoek en verkennend booronderzoek met oppervlaktekartering uitgevoerd. Het onderzoek is uitgevoerd ten behoeve van het uitbreiden van het bouwvlak en nieuwbouw aan Mijzerdijk 6 in Ursem, gemeente Koggenland (afb. 1 en 2). In het Plan van Aanpak zijn voorgaand aan dit onderzoek de onderzoeksdoelen en –methoden opgesteld.¹

Het bureauonderzoek is mede opgesteld aan de hand van de uitgevoerde Archeologische Quickscan en vormt een aanvulling hierop.² In de Quickscan is reeds een gespecificeerde verwachting opgesteld voor het plangebied. Dit is verder uitgewerkt in het bureauonderzoek. Het doel van het booronderzoek en de oppervlaktekartering is om de gespecificeerde archeologische verwachting te toetsen. Het onderzoek is uitgevoerd volgens de normen van de archeologische beroepsgroep (zie artikel 24 van het Besluit archeologische monumentenzorg), de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA, versie 4.0) en het Kwaliteitshandboek Hoorn.³

De aanleiding voor het bureauonderzoek, verkennende booronderzoek en de oppervlaktekartering is het voorgenomen plan om het bouwvlak van Maatschap Groot te vergroten met circa 5.700 m² (zwarte stippellijn op afb. 2) en hierbinnen nieuwbouw te plaatsen (zwarte arceringen op afb. 2). De nieuwbouw bestaat uit een ligboxenstal, een vrijloopstal, een paardenbak en twee sleufsilos. De geplande ingrepen zullen de bodem dermate verstoren waardoor het behoud van eventueel aanwezige archeologische resten niet mogelijk is.

1 Archeologie West-Friesland 2018.

2 Schinning & Soonius 2016.

3 Archeologie West-Friesland 2016.

2. Beleidskader

2.1 Rijks en Europees beleidskader

Het rijkskader wordt gevormd door de Erfgoedwet 2016. Voorheen werd dit beschreven in de Monumentenwet 1988. Deze wet is op 1 juli 2016 overgegaan in de Erfgoedwet. De Erfgoedwet vormt samen met de Omgevingswet het wettelijk fundament voor de cultuurhistorie in Nederland. In de Erfgoedwet is vastgelegd hoe met ons erfgoed wordt omgegaan, wie daarbij welke verantwoordelijkheden heeft en hoe daarop het toezicht wordt uitgeoefend. De Erfgoedwet bundelt bestaande wet- en regelgeving voor behoud en beheer van het cultureel erfgoed in Nederland. Bovendien zijn aan de Erfgoedwet een aantal nieuwe bepalingen toegevoegd. Het beschermingsniveau zoals die in oude wetten en regelingen golden blijven gehandhaafd.

Onderdelen van de Monumentenwet die de fysieke leefomgeving betreffen, worden overgeheveld naar de Omgevingswet die in 2019 van kracht wordt. Voor deze onderdelen is een overgangsregeling in de Erfgoedwet opgenomen voor de periode 2016-2019. Het betreft dan:

- Vergunningen tot wijziging, sloop of verwijdering van rijksmonumenten;
- Verordeningen, bestemmingsplannen, vergunningen en ontheffingen op het gebied van archeologie;
- Bescherming van stads- en dorpsgezichten.

In grote lijnen wordt hier het 'Verdrag van Malta' onderschreven. In het Verdrag van Malta, in 1992 gesloten te Valletta, wordt de bescherming van het archeologisch erfgoed geregeld. Uitgangspunt daarbij is dat waar mogelijk archeologische resten bewaard dienen te blijven. Bij de ontwikkeling van ruimtelijk beleid moet het archeologisch belang, of beter het cultuurhistorisch belang, van af het begin meewegen in de besluitvorming.

2.2 Provinciaal beleidskader

Archeologie

De Provincie Noord-Holland streeft naar behoud van het erfgoed in situ (in de bodem). Om de archeologische waarden zoveel mogelijk veilig te stellen, raden zij aan archeologievriendelijk te bouwen. Waar behoud in de bodem niet mogelijk is, dient een archeologisch onderzoek plaats te vinden.

De visie op de gewenste ruimtelijke kwaliteit is vastgelegd in de Leidraad Landschap en Cultuurhistorie.⁴ Deze vernieuwde leidraad is een uitwerking van het in 2006 vastgestelde Beleidskader Landschap en Cultuurhistorie, dat werd gebruikt als leidraad voor ruimtelijke plannen als bestemmingsplannen, beeldkwaliteitsplannen en structuurplannen. Daarnaast bood het handreikingen aan gemeenten om landschap en cultuurhistorie als uitgangspunt te gebruiken bij planvorming.

De provincie Noord-Holland heeft 10 archeologische gebieden van provinciaal belang gedefinieerd, waaronder West-Friesland. Om te voorkomen dat waardevolle informatie verloren gaat, dienen eventueel aanwezige archeologische resten zo vroeg mogelijk in het planproces te worden gelokaliseerd en gewaardeerd door middel van een archeologisch vooronderzoek. Bij de toetsing van bestemmingsplannen wordt nagegaan of bij de planvorming voldoende archeologisch vooronderzoek is verricht om tot een evenwichtige besluitvorming te komen. Terreinen van hoge en zeer hoge waarde dienen in bestemmingsplannen te worden aangegeven en beschermd te worden door middel van een aanlegvergunning.

4 Provincie Noord-Holland 2010.

Cultuurhistorie

Het plangebied ligt in de Polder Mijzen. Volgens de Informatiekaart Landschap en Cultuurhistorie is dit een gebied van zeer hoge historisch-geografische waarde (CHW-code WFR302G). In de polder is een oorspronkelijke en gaaf gebleven regelmatige strokenverkaveling aanwezig. Verstoring is nauwelijks aanwezig op enkele boerderijcomplexen aan de noordzijde na. Het beleid ten aanzien van landschap en cultuurhistorie voor het veenweidegebied is gericht op het behouden van de middeleeuwse verkavelingsstructuren en historische watergangen van de Polder Mijzen en het versterken van de openheid van het veenlandschap.⁵ Bij eventuele invulling van de ruimte wordt aanbevolen gebruik te maken van karakteristieke kavel- en waterpatronen. De Polder Mijzen is niet ruilverkaveld en betreft nog grotendeels een vaarpolder. De wegen bevinden zich aan de randen van de polder.

Aardkundig waardevol gebied

De Polder Mijzen is door de Provincie Noord-Holland benoemd als aardkundig waardevol gebied.⁶ Tot aan het begin van de Middeleeuwen was het gebied een onderdeel van een veengebied dat het grootste deel van de provincie Noord-Holland besloeg. Aangezien het gebied een zeldzaam en grotendeels gaaf gebleven laagveengebied is, wordt aangeraden ingrepen in dit gebied te voorkomen. Het gebied bestaat uit een waterrijk, weinig polderland. Het oorspronkelijke veenlandschap is nog aanwezig en er vindt actieve laagveenvorming plaats in de voor het gebied kenmerkende bochtige waterlopen. In 2007 is de Polder Mijzen tot Aardkundig Monument benoemd. Er is echter zoveel veen verdwenen dat het weer van de lijst met Aardkundige Monumenten is afgevoerd. Het gebied is nog wel aangeduid als aardkundig waardevol gebied. In de Provinciale Ruimtelijke Verordening wordt gevraagd aan gemeenten de bijzondere aardkundige waarden als de Polder Mijzen zo goed mogelijk te beschermen ingeval van nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen.⁷

2.3 Lokaal beleidskader

In 2012 is door de gemeenteraad van Koggenland de gemeentelijke archeologische beleidskaart vastgesteld. Deze archeologische kaart is in 2012 vervaardigd door Archeologie West-Friesland.⁸ Op deze kaart is aangegeven waar de bekende archeologische waarden zich bevinden en welke archeologische verwachtingen er zijn. De waarden en verwachtingen zijn gecombineerd met een beleidsadvies per zone.

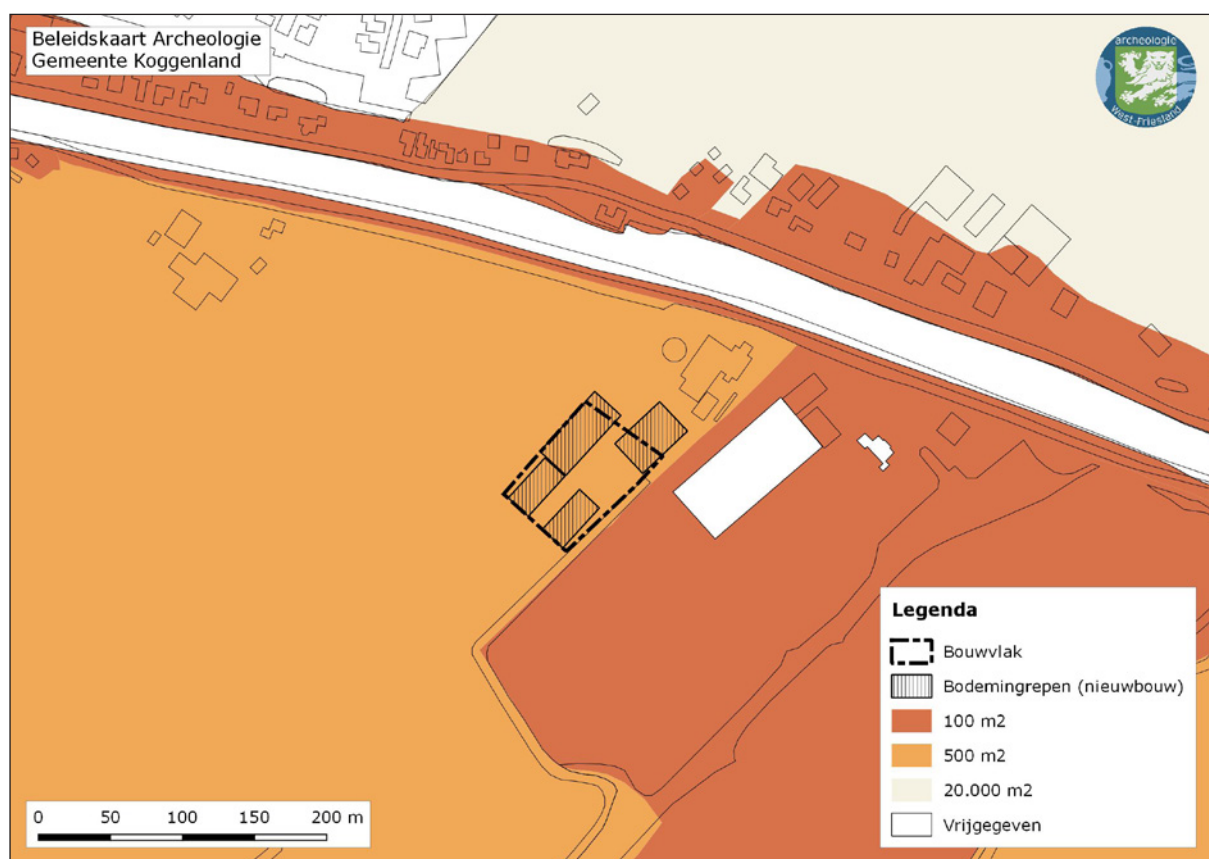
Op de Beleidskaart Archeologie van de gemeente Koggenland (afb. 3) valt het plangebied binnen een zone waar het aspect archeologie dient te worden meegewogen bij plannen van 500 m² en groter en dieper dan 40 cm beneden maaiveld. Het betreft hier de Polder Mijzen. De vrijstellingsgrens wordt overschreden.

5 Provincie Noord-Holland 2010.

6 Provincie Noord-Holland 2004: nummer 41.

7 Provincie Noord-Holland 2017, 33.

8 Gemeente Koggenland 2012.

Afbeelding 3. De locatie van het plangebied Mijzerdijk 6 (zwarte stippellijn) op de Beleidskaart Archeologie van de gemeente Koggenland.

3. Bureauonderzoek

3.1 Methode

Het bureauonderzoek is uitgevoerd om de gespecificeerde archeologische verwachting aan te vullen, zoals eerder opgesteld in de Archeologische Quickscan. Daartoe is aan de hand van verschillende bronnen informatie verzameld om inzicht te krijgen in de genese van het landschap en de (lokale) opbouw van de bodem. Tevens zijn archeologische en historische gegevens verzameld en is het grondgebruik in het plangebied in het heden en verleden geïnventariseerd.

De volgende bronnen zijn voor dit bureauonderzoek geraadpleegd:

- Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN2)
- Informatiekaart Landschap en Cultuurhistorie (voorheen Cultuurhistorische Waardenkaart)
- Paleogeografische kaarten schaal 1:100.000⁹
- Bodemkaart van Nederland schaal 1:50.000¹⁰
- Kadastrale minuut 1817 gemeente Ursem, sectie C genaamd Mijzen, eerste blad¹¹
- Relevant historisch kaartmateriaal
- Recent kaartmateriaal
- Bouwtekeningen
- Literatuur
- Archis 3

3.2 Resultaten

3.2.1 Huidige en toekomstige situatie

Huidige situatie

Het plangebied ligt achter de huidige bebouwing van Maatschap Groot, een bedrijf in het fokken en houden van melkvee en paarden. Momenteel zijn er op het perceel een woning, een machineberging, twee stallen, een paardenbak, ruimte voor opslag en parkeren, een aantal sleufsilo's en een mestsilo aanwezig. Het grootste deel van het plangebied bestaat uit grasland (afb. 4). Een deel van het plangebied is momenteel verhard.

Toekomstige situatie

Het ligt in de planning om het bouwvlak met circa 5.700 m² te vergroten. Binnen het bouwvlak worden een ligboxenstal (1.357 m²), een vrijloopstal (1.560 m²), een paardenbak (210 m²) en twee sleufsilo's (818 m²) gerealiseerd (afb. 5).

3.2.2 Historische situatie

Middeleeuwen en Nieuwe Tijd

De ontginning van het gebied rondom Mijzen en Ursem begon mogelijk al voor de 11de eeuw.¹² De oudste historische vermelding van Ursem is een kerkenlijst uit de eerste helft van de 11de eeuw. In deze lijst van het klooster Echternach in Luxemburg wordt de naam Urisheim vermeld waar men van vermoedt dat het Ursem betreft.¹³

9 Vos & de Vries 2013.

10 Alterra 2009.

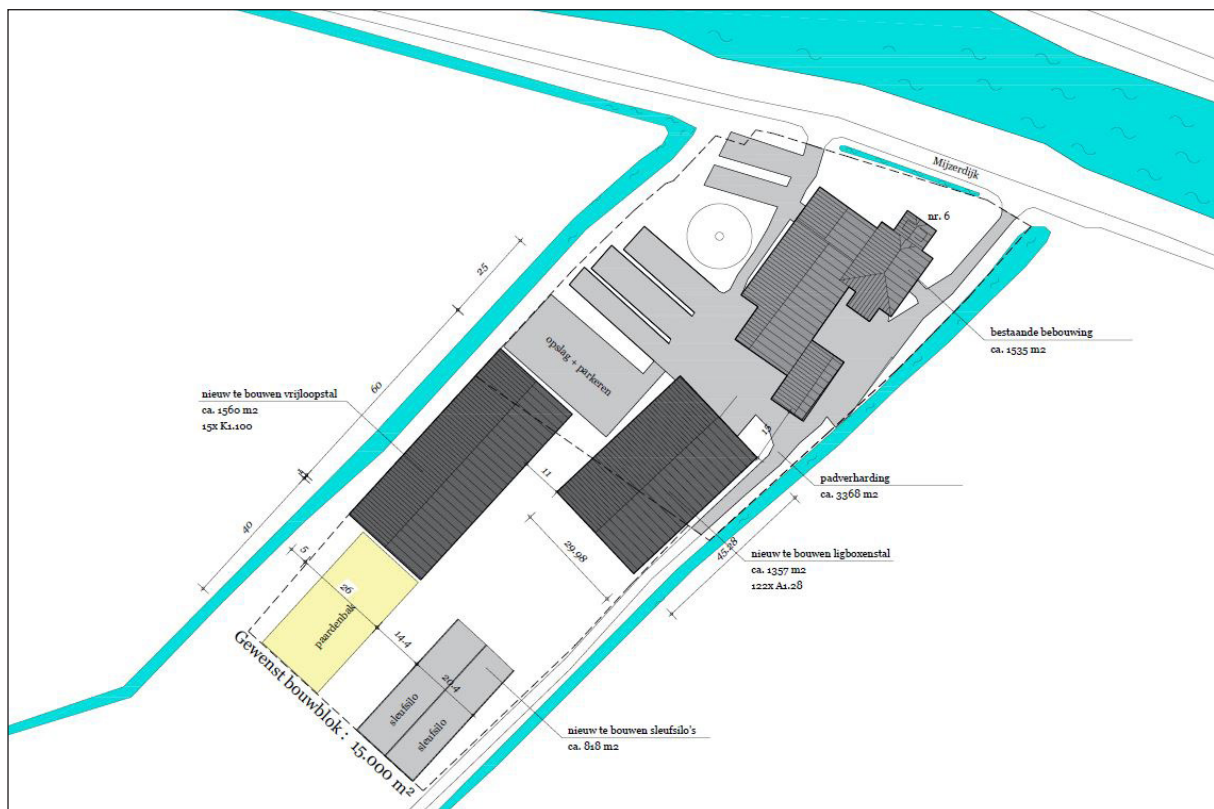
11 beeldbank.cultureelerfgoed.nl.

12 Mantel 2005.

13 Opperman 1933.

Afbeelding 4. De achterzijde van de huidige bebouwing aan Mijzerdijk 6. Het grootste deel van het plangebied bestaat uit grasland. De foto is genomen op 10 januari 2018 tijdens het booronderzoek en oppervlaktekartering, kijkend richting het noorden.

Afbeelding 5. De geplande inrichting van het terrein aan Mijzerdijk 6 (bron: Van der Zee 2017).

Een evangelieboek van het klooster van Egmond stamt uit de tweede helft van de 10de eeuw. Hierin wordt melding gemaakt van een kleine rivier of veenstroom met de naam Hureslede. De Cock denkt dat deze rivier verwijst naar De Leet (Iede) bij Ursem.¹⁴ In het evangelieboek wordt gesproken over vier hoeven die worden geschonken aan de Abdij van Egmond. Volgens De Cock lagen deze hoeven in Ursem of Mijzen net ten zuiden van Ursem. Uit de naamsverwijzing en de vier aanwezige hoeven concludeert hij verder dat het gebied in de tweede helft van de 10de eeuw of mogelijk eerder ontgonnen moet zijn. Sommigen menen zelfs dat het aannemelijk is dat het veengebied rond Mijzen en Ursem al in de 8ste of 9de eeuw werd bewoond.¹⁵ Op basis van toponymisch onderzoek wordt voor Ursem vanwege de –heem naam een oorsprong voor het jaar 1000 toebedeeld.¹⁶

Het graven van sloten tijdens de ontginning ontwaterde het veen waardoor het maaiveld daalde. Mantel gaat er vanuit dat het maaiveld rond 1200 al was gedaald tot zeeniveau.¹⁷ Hierdoor nam de wateroverlast toe en was men genoodzaakt dijken op te werpen om water buiten te houden. Op de laagste plaatsen, waar de oude veenstromen liepen werd veel land weggeslagen en ontstonden binnenmeren. Ter hoogte van de Bamestra ontstond in de 12de eeuw een meer genaamd de Beemster en ter hoogte van de Scirmere kwam de Schermer te liggen.

Dwars door de huidige Polder Mijzen liep de Dijkstal die in de 13de en eerste helft van de 14de eeuw fase onderdeel uitmaakt van de Westfriese Omringdijk. In het octrooi van Machteld van Voorne wordt een recente bedijking van de Mijzen genoemd: *“also als Misen en also alst die Misen bedict hebben”*. Dit octrooi stamt uit 1347 en men gaat er vanuit dat vlak hiervoor de oude dijk is opgegeven en ingelaagd.¹⁸ De inlaagdijk komt te liggen op de plek waar deze in grote lijnen vandaag de dag nog steeds ligt: De Walingsdijk.

De oudste ontginningsas was de veenstroom De Leet in de Polder Mijzen, iets ten zuiden van het plangebied. De bewoning lag hier in deze periode (al vóór de 11de eeuw) vermoedelijk niet in een lintvorm, maar verspreid over de terreinen langs de waterweg. Voor ontginnings- en bewoningsresten uit de Middeleeuwen, zoals daliegaten en (perifere) sporen van een nederzetting geldt daarom binnen het plangebied een middelhoge archeologische verwachting.

Volgens een recent bewoningsmodel ligt het in de verwachting dat door toenemende wateroverlast de bewoning zich van de Leet zich verplaatste naar de Zuidergouw in Ursem en de Gouw in Mijzen.¹⁹ Mogelijk lagen er in de 13de eeuw meerdere huisplaatsen of kleine woonkernen van enkele huizen langs deze gouwen. Langs beide linten bouwde men in deze fase een kerk. Door meer toename van wateroverlast in de 13de en/of 14de eeuw verplaatste een deel van deze bewoning zich naar de dijken in de omgeving van Ursem en Oostmijzen. Mogelijk vertrekt een deel van de inwoners van Mijzen naar de omgeving van de Walingsdijk en de Mijzerdijk. De bewoningskern rond de kerk in Mijzen blijft deels bewoond. De kern in Ursem die zowel langs de Zuidergouw als langs een dijk ligt, blijft eveneens bewoond. De ligging van de bewoning aan de Mijzerdijk concentreerde zich waarschijnlijk op de delen waar op later historisch kaartmateriaal bewoning te zien is. Het is daarom mogelijk dat binnen het plangebied pas weer vanaf de 20ste eeuw bewoning plaatsvond.

14 De Cock 1965, 206.

15 Ligtendag 1988, 227; Borger 1986, 152.

16 Blok 1959.

17 Mantel 2005, 34.

18 Mantel 2005, 76-77.

19 Gerritsen 2013, afbeelding 70.

Voor het bepalen van de aanwezigheid van bewoningsresten uit de Nieuwe Tijd kan gebruik worden gemaakt van historisch kaartmateriaal. Op de kaart van Pieter Cornelisz Cort uit 1607 is binnen het plangebied geen bebouwing te zien (afb. 6). Op deze kaart is een waterweg van Mijzen naar de Walingsdijk te zien. Op de kaart van het Hoogheemraadschap van de Uitwaterende Sluizen uit 1745, die gebaseerd is op de kaart van Johannes Dou uit 1660-1679 (afb. 7), is eveneens te zien dat binnen het plangebied geen bebouwing aanwezig is. Ten oosten van het plangebied ligt een grote sloot genaamd 'De Swedt'. Swet of Zwet is een oude naam voor een grens of scheiding tussen dorpen of huizen.²⁰ Op de kadastrale minuutkaart uit 1817 (afb. 8) is eveneens geen bebouwing te zien. De naam van de sloot is veranderd in 'Tolder Sloot'. Op basis van het geraadpleegde historisch kaartmateriaal geldt een lage archeologische verwachting voor vindplaatsen uit de Nieuwe Tijd.

Afbeelding 6. De ligging van het plangebied Mijzerdijk 6 (witte cirkel, bij benadering) op de kaart van Pieter Cornelisz Cort (1607, collectie Rijksmuseum, inv. Nr. RP-P-1916-259).

Recente tijd

Op het perceel Mijzerdijk 6 is op basis van recent kaartmateriaal²¹ vanaf 1950 een gebouw te zien, ongeveer ter plaatse van de huidige woning. Vanaf 1962 zijn er een aantal kleine bijgebouwtjes te zien, maar nog geen bebouwing binnen het plangebied. In 1966 is een vergunning verleend voor het bouwen van een bedrijfswoning, waarschijnlijk de huidige woning. In 1972 is een vergunning verleend voor het plaatsen van een melkstal, in 1975 een vergunning voor een rundveeststal. In 1987 is de meststalo geplaatst. Vanaf 1995 heeft de bebouwing de vorm van de huidige indeling van het terrein. In 2011 is het achterste deel verhard van het terrein, waaronder een deel van het plangebied. Het plangebied is dus in recente tijd niet bebouwd geweest, op een klein deel verharding na.

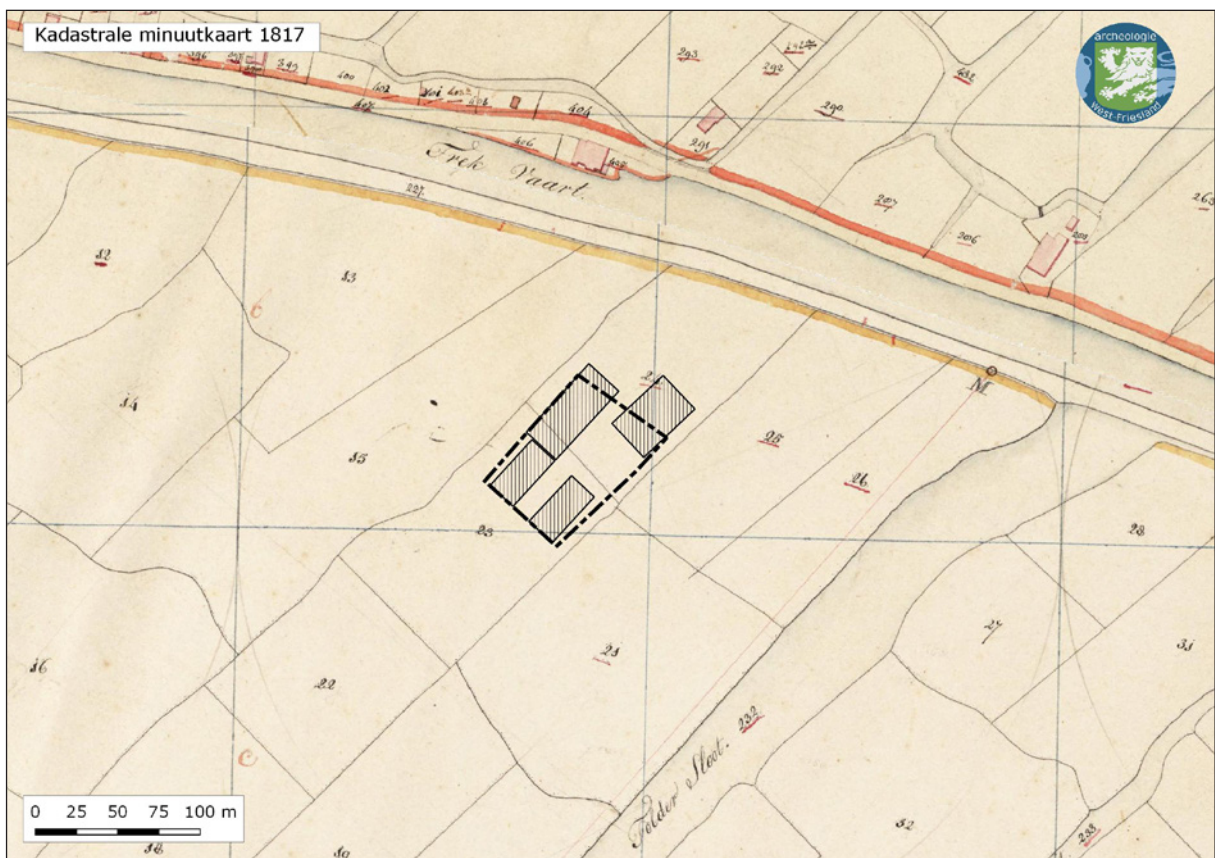
Ter plaatse van de ligboxenstal is volgens het adviesbureau de ondergrond tot circa 2 meter diep verstoord. Binnen de rest van het plangebied vindt geen verstoring plaats. De oorzaak van deze verstoring is niet bekend. Op de kadastrale minuutkaart uit 1817 is te zien dat binnen het plangebied een sloot ligt (afb. 8). Deze sloot is in 1994 of 1995 gedempt.

20 Middelnederlands woordenboek: <http://gtb.inl.nl>.

21 www.topotijdreis.nl

Afbeelding 7. De ligging van het plangebied Mijzerdijk 6 (witte cirkel, bij benadering) op de kaart van het Hoogheemraadschap van de Uitwaterende Sluizen uit 1745 (gebaseerd op de kaart van Johannes Dou uit 1660-1679). Het noorden is links.

Afbeelding 8. De ligging van het plangebied Mijzerdijk 6 (zwarte stippellijn en arcering) op de kadastrale minuutkaart uit 1817.

De Polder Mijzen bevat tot op heden nog de oorspronkelijke regelmatige strokenverkaveling uit de 10de eeuw. In tegenstelling tot de overige buitengebieden van de gemeente Koggenland, heeft er geen ruilverkaveling plaatsgevonden in de Polder Mijzen, waardoor het oude landschap nog goed intact is. Op basis hiervan is de kans op het aantreffen van archeologische waarden in dit poldergebied groter dan elders in de gemeente. De mogelijk aanwezige resten bevinden zich direct onder de bouwvoor, op het veen.

3.2.3 Landschappelijke ontwikkeling

Aan het einde van de laatste ijstijd lag het plangebied in een schaars begroeid landschap waar in de loop van die ijstijd zandafzettingen waren afgezet. Ter hoogte van het plangebied lag rond 9000 voor Chr. een groot beekdal dat onderdeel uitmaakte van de Overijsselse Vecht. De zeespiegel lag toen tientallen meters lager. Tot circa 3800 voor Chr. was West-Friesland vrij toegankelijk voor de zee. De toenmalige kust bestond voornamelijk uit zandige wadplaten waartussen een groot aantal west-oost georiënteerde geulen lag. Meer landinwaarts gingen de zandige platen over in lagunes waarin klei werd afgezet (afb. 9). Een groot deel van West-Friesland lag in dit lagunaire gebied. De afzettingen die in deze periode zijn afgezet worden gerekend tot de oudste afzettingen van de Beemster Afzettingen (voorheen Calais II en III, tegenwoordig: Laagpakket van Wormer).

Rond 3800 voor Chr. ontstonden aan de kust van Noord-Holland op de zandige wadplaten strandwallen die de kust langzaam afsloten. De zee kon vanaf deze periode alleen nog via enkele zeegaten in het achterland doordringen. Via het zeegat van Bergen drongen getijdengeulen het land binnen. Buiten de invloedsfeer van deze geulen vond geen sedimentatie plaats en vormde zich veen. Het plangebied ligt binnen dit veengebied. Bewoningssporen uit de Prehistorie ontbreken hier.

Vanaf circa 2500 voor Chr. tot aan het begin van de Middeleeuwen was de Polder Mijzen onderdeel van een veengebied dat het grootste deel van de provincie Noord-Holland besloeg. Aangezien het gaat om een zeldzaam en grotendeels gaaf gebleven laagveengebied wordt aangeraden ingrepen hierin te voorkomen.

Op de Bodemkaart van Nederland (afb. 10) is te zien dat in het plangebied Moerige Eerdgronden aanwezig zijn (code WO: bovengrond of moerige tussenlaag op niet-gerijpte zavel of klei).²² Door de aanwezigheid van het veen is de bovengrond of de tussenlaag moerig geworden. Aangezien de ondergrond bestaat uit niet-gerijpte zavel of klei kan worden geconcludeerd dat hier geen bewoning heeft plaatsgevonden in het Neolithicum. Het rijpingsproces gebeurt zodra de ondergrond aan de oppervlakte komt te liggen en het grondwater laag genoeg is. Aangezien de ondergrond in het plangebied niet gerijpt is zal het gebied te nat zijn geweest voor bewoning in de prehistorie.

Op het Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN) is te zien dat er geen verhogingen in het landschap zichtbaar zijn die op oude huisplaatsen zouden kunnen duiden (afb. 11).

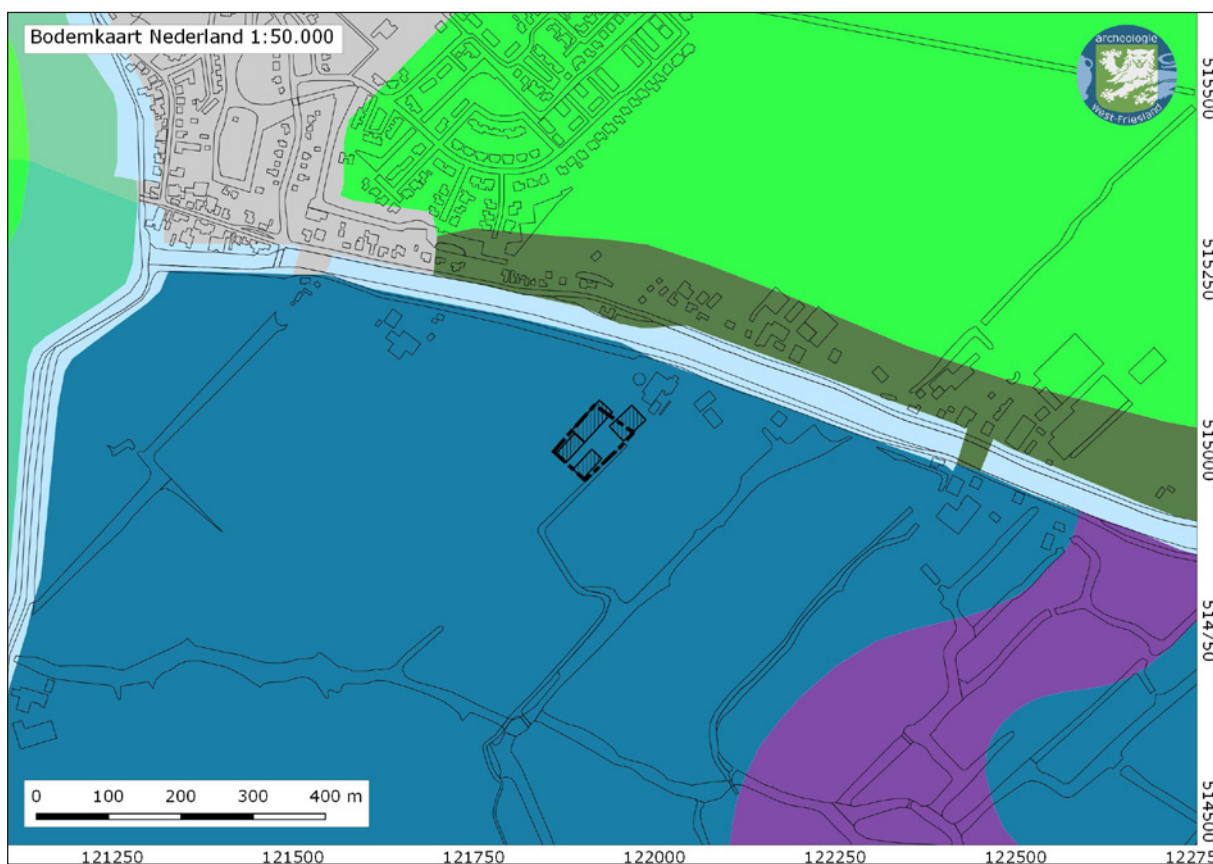
3.2.4 Bekende archeologische waarden

In de omgeving (binnen een straal van 500 m) van het plangebied zijn enkele meldingen en terreinen van (hoge) archeologische waarde bekend (afb. 12). Direct ten oosten van het plangebied ligt een terrein van archeologische waarde volgens de Archeologische Monumentenkaart.²³

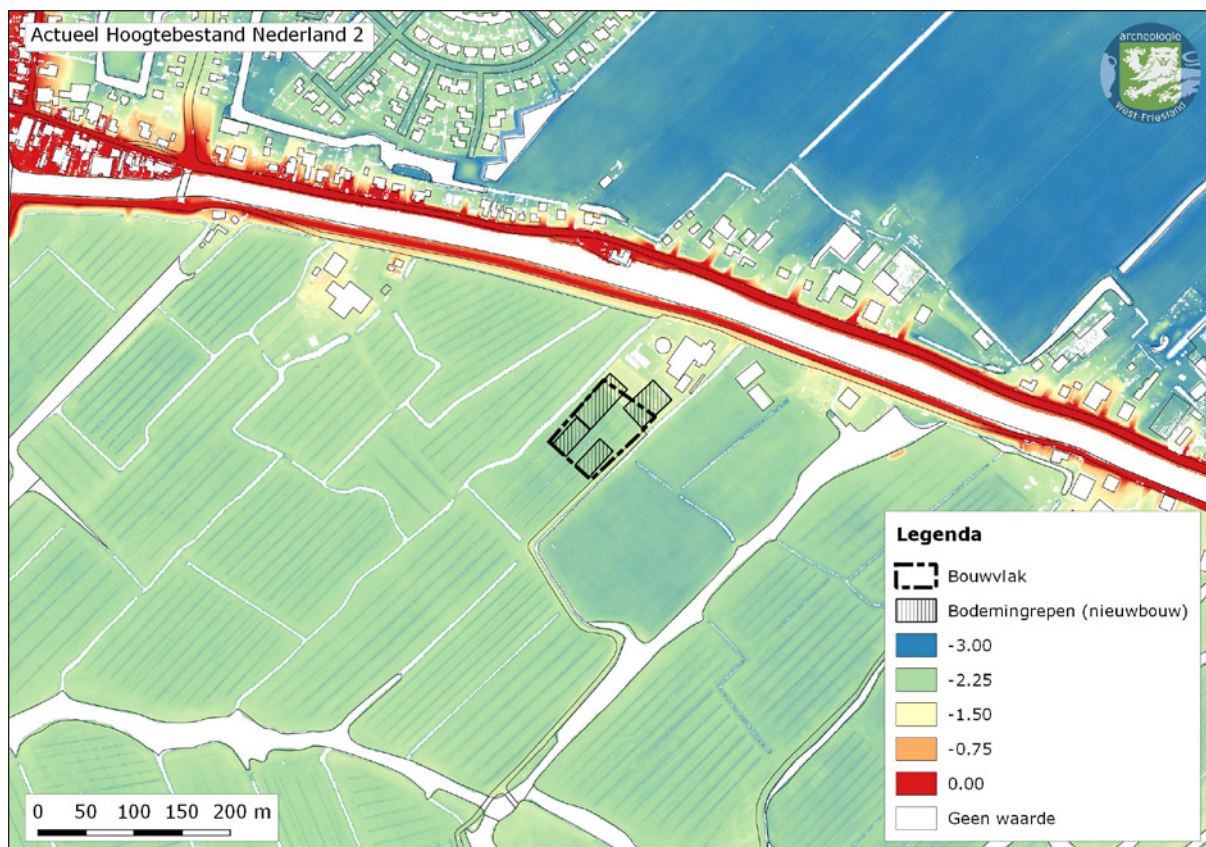
22 Alterra 2009.
23 Monumentnummer 11025.

Afbeelding 9. De ligging van het plangebied Mijzerdijk 6 (zwarte stip) op paleogeografische kaarten (1:100.000).

Afbeelding 10. De ligging van het plangebied Mijzerdijk 6 op de Bodemkaart van Nederland (1:50.000, bron: Alterra).

Afbeelding 11. De ligging van het plangebied Mijzerdijk 6 op het Actueel Hoogtebestand Nederland (www.ahn.nl).

De redengevende omschrijving is dat op een historische kaart uit omstreeks 1670 een huis en een weggetje, genaamd 't Vrouwenweggetje', zichtbaar zijn. Op basis hiervan worden in deze zone huisplaatsen en de resten van het weggetje vermoed. De resten dateren vermoedelijk uit de Late Middeleeuwen en Nieuwe Tijd en bevinden zich op het veen. Kwaliteitsbepalend (boor)onderzoek heeft nog niet plaatsgevonden. Ten noorden van het plangebied liggen de Walingsdijk (onderdeel van de Westfriese Omringdijk) en het de historische dorpskern van Ursem, beide terreinen van hoge archeologische waarde volgens de AMK.²⁴

Ten westen van het plangebied is in 2015 een bureauonderzoek uitgevoerd voor Mijzerdijk 4.²⁵ Dit onderzoek is uitgevoerd naar aanleiding van de bouw van een nieuwe woning en de verbouw van een bestaande boerderij tot woonboerderij. Het advies geldt dat geen archeologisch vervolgonderzoek noodzakelijk werd geacht, aangezien de bodem reeds deels geroerd is en deels beperkte nieuwe bodemverstoringen plaats zullen vinden.

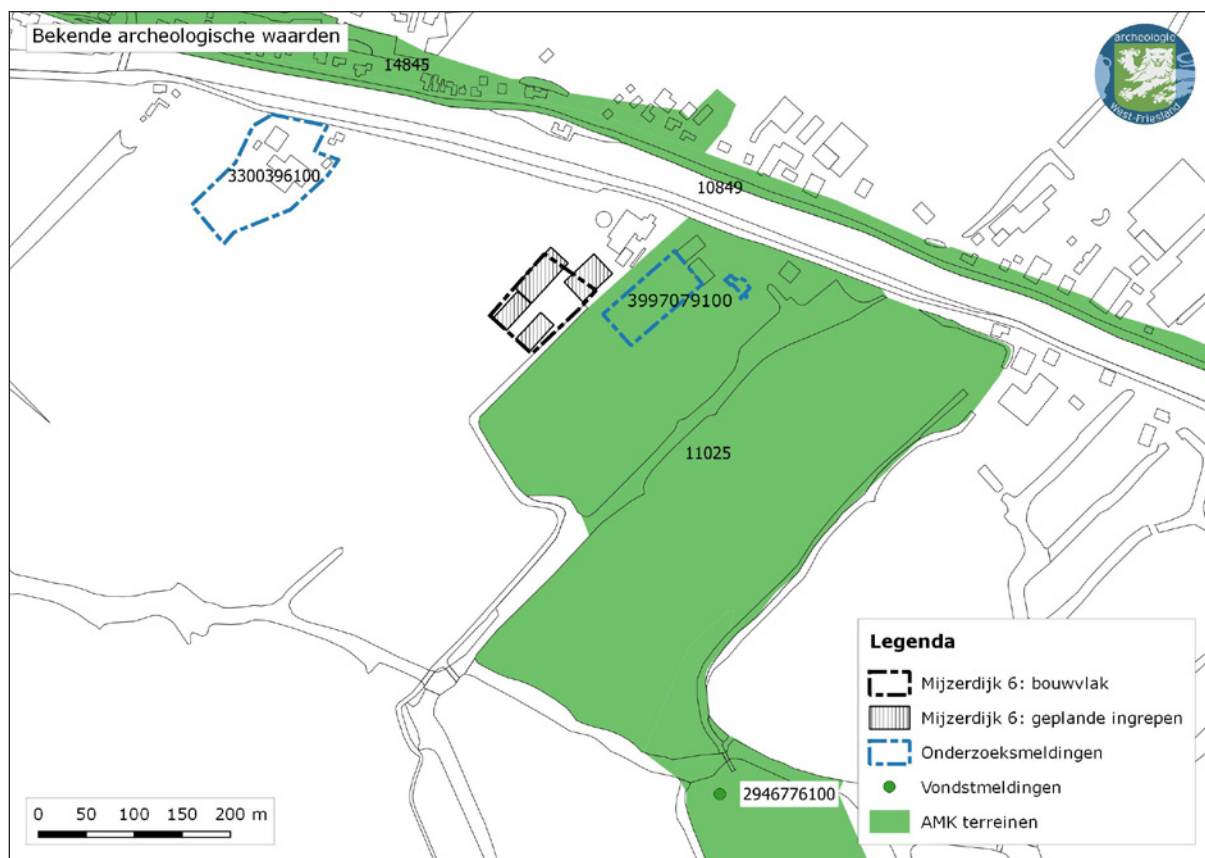
Direct ten oosten van het plangebied is aan Mijzerdijk 6a in 2016 een archeologisch bureauonderzoek en verkennend booronderzoek uitgevoerd door Archeologie West-Friesland.²⁶ De aanleiding was de nieuwbouw van een bedrijfswoning en schuur. Op basis van het verkennend booronderzoek is aangetoond dat er geen intacte veenlaag binnen het plangebied aanwezig was. Het advies geldt dat geen archeologisch vervolgonderzoek noodzakelijk is.

24 Respectievelijk monumentnummers 10849 en 14845.

25 Nijdam 2015; Archis zaakidentiteitsnummer: 3300396100.

26 Archis zaakidentiteitsnummer: 3997079100; AWF projectvoorbereidingsnummer: 16017; Gerritsen 2016.

In de Polder Mijzen zijn vrij weinig vondstmeldingen bekend. Ten zuiden van het plangebied, op circa 500 m, is een steengoed baardmankruik gemeld dat tijdens baggerwerk is aangetroffen. De vondst dateert uit de Nieuwe Tijd.

Afbeelding 12. De onderzoeksmelding (blauwe stippellijn), vondstmelding (groene stip) en het AMK terrein (groene arcering) nabij het plangebied Mijzerdijk 6 (zwarte stippellijn en arcering).

3.2.5 Gespecificeerde archeologische verwachting

Op basis van bovenstaande gegevens kan voor het plangebied een gespecificeerde archeologische verwachting worden opgesteld. Vanwege de geologische opbouw geldt een zeer lage archeologische verwachting voor vindplaatsen uit het Neolithicum tot de Middeleeuwen. Aangezien de ontginning van het gebied mogelijk al voor de 11de eeuw begon, gelden voor ontginnings- en bewoningsresten uit de Middeleeuwen (zoals daliegaten en (perifere) sporen van een nederzetting) een middelhoge archeologische verwachting. Op basis van het geraadpleegde historisch kaartmateriaal geldt een lage archeologische verwachting voor vindplaatsen uit de Nieuwe Tijd, aangezien binnen het plangebied geen bebouwing staat aangegeven.

Mogelijk is ter plaatse van de ligboxenstal de ondergrond tot circa 2 meter diep verstoord. Binnen de rest van het plangebied vindt hoogstwaarschijnlijk geen verstoring plaats. De oorzaak van deze verstoring is niet bekend. Op de kadastrale minuutkaart uit 1817 is te zien dat binnen het plangebied een sloot ligt, welke in 1994 of 1995 gedempt.

Aangezien in dit gebied geen ruilverkaveling heeft plaatsgevonden is de kans op het aantreffen van archeologische waarden in dit poldergebied groter dan elders in de gemeente. De mogelijk aanwezige resten bevinden zich direct onder de bouwvoor, op het veen.

4. Veldonderzoek

4.1 Methode

Het inventariserend veldonderzoek bestond uit een booronderzoek (verkennende fase) en een oppervlaktekartering. Het doel van een verkennend booronderzoek is om:

- inzicht te krijgen in de bodemkundige situatie en de intactheid van de bodem te bepalen;
- de gespecificeerde archeologische verwachting te toetsen.

Het aantonen van kleine nederzettingsterreinen en nederzettingen zonder vondstlaag kan met deze onderzoeksmethode niet worden vastgesteld. Op basis van het verkennend booronderzoek kunnen zones worden aangewezen waar de aanwezigheid van archeologische vindplaatsen wel of niet kansrijk wordt geacht.

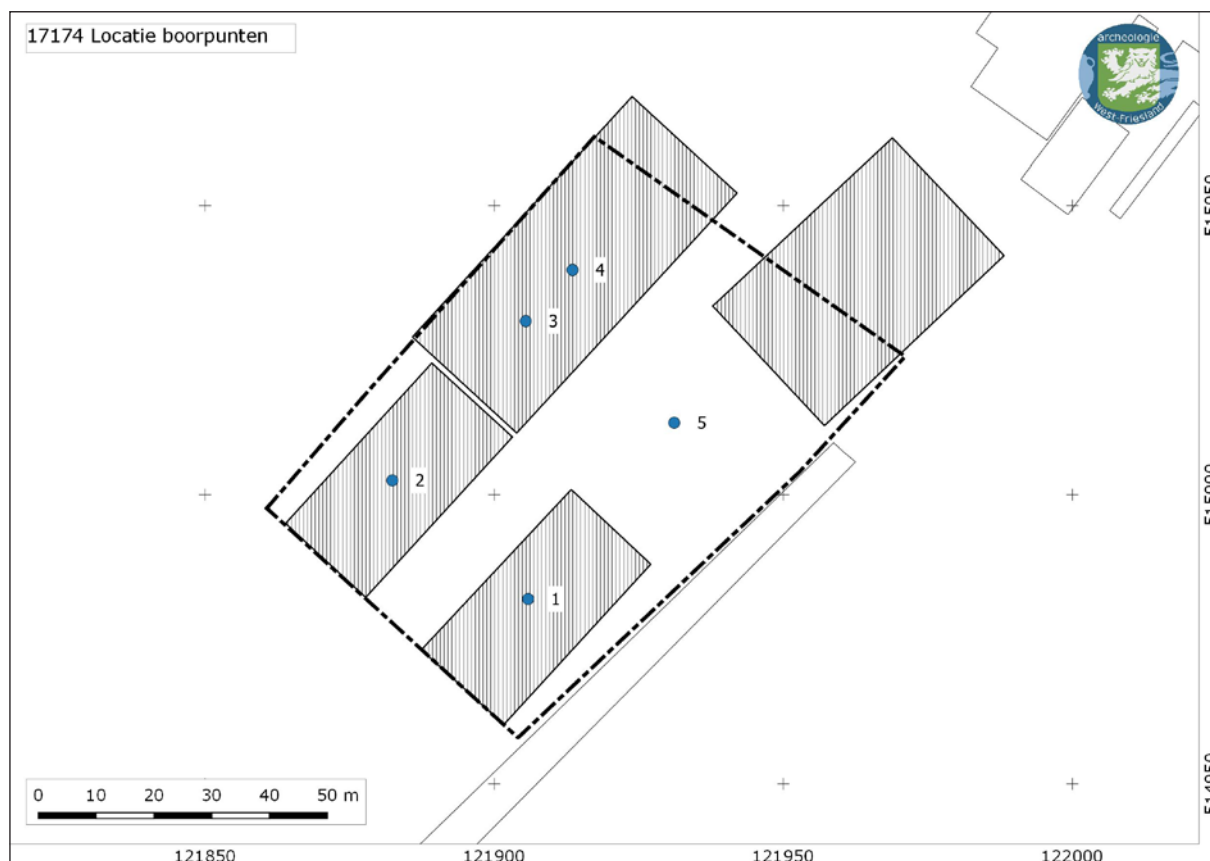
Het doel van de oppervlaktekartering is om archeologische vondsten te verzamelen die direct aan het oppervlak liggen. Eventuele vondsten en de vondstverspreiding worden meegenomen in de bepaling van de locatie van de te zetten boringen. Vondsten kunnen een indicatie zijn voor een huisplaats. Het te karteren perceel bestaat voornamelijk uit grasland, hierdoor is de vondstzichtbaarheid niet optimaal. De slootkanten van het perceel zijn geïnspecteerd op vondstmateriaal. Op het perceel waren geen molshopen aanwezig, waardoor deze niet konden worden geïnspecteerd.

Afbeelding 13. De uitvoering van het verkennende booronderzoek aan Mijzerdijk 6, kijkend richting het zuidwesten.

Tijdens het veldonderzoek zijn 5 boringen gezet verspreid over het plangebied (afb. 14 en bijlage 1). Er is geboord tot maximaal 1,50 m -Mv. Er is gebruik gemaakt van een Edelmanboor met een diameter van 7 cm en een gutsboor met een diameter van 3 cm.

De boringen zijn lithologisch conform NEN 5104 beschreven (Nederlands Normalisatie-instituut, 1989) en verwerkt in het programma Deborah2 (bijlage 1). Alle boringen zijn ingemeten met behulp van een GPS (x-, y- en z-waarden). Het opgeboorde materiaal is in het veld gecontroleerd op de aanwezigheid van archeologische indicatoren (zoals houtskool, vuursteen, aardewerk, bot, verbrande leem en fosfaatvlekken). Tevens is aandacht besteed aan de aard van de laagovergangen en het kalkgehalte van het sediment. Er zijn geen monsters genomen.

Afbeelding 14. De locaties van de 5 boringen tijdens het verkennend booronderzoek binnen het plangebied Mijzerdijk 6 (zwarte stippellijn en arcering).

4.2 Resultaten

Het plangebied is grotendeels in gebruik als grasland (zie afb. 2). Ten tijde van het onderzoek was dit deel ingedeeld in vijf stroken, afgezet met stroomdraad en hekjes, als land voor de paarden (afb. 4). De vondstzichtbaarheid was op het grasland zelf slecht. Langs de slootkanten was de vondstzichtbaarheid beter, maar zijn geen scherven, bouwfragmenten, houtskoolresten of andere archeologische indicatoren aangetroffen.

Het meest noordoostelijke deel van het plangebied was verhard of in gebruik als paddock.²⁷ Dit deel is door de ontoegankelijkheid van het terrein niet onderzocht.

De vijf boringen lijken qua samenstelling zeer sterk op elkaar, met uitzondering van boring 3. Deze boring is hoogstwaarschijnlijk in een dichtgegooide sloot gezet. Dit is waarschijnlijk de sloot die op de kadastrale minuutkaart uit 1817 te zien is.

²⁷ Een paddock is een gedeelte van het weiland met een zandbodem, geschikt om paarden in los te gooien.

De rest van de boringen bestonden in de eerste 35-45 cm uit een matig humeuze bouwvoor. Hieronder werd ongeveer 5-15 cm veraard veen aangetroffen. In boring 5 was de onderkant van de bouwvoor vermengd met het veen. In boring 2 is mogelijk alleen een veenbrok aanwezig, aangezien dit maar uit 5 cm bestond in de boor. Onder de dunne veenlaag waren mariene afzettingen aanwezig (klei, sterk tot matig siltig).

Uit het booronderzoek is gebleken dat er nauwelijks een veenlaag bewaard is gebleven. Waar deze wel aanwezig was, bestond het uit veraard veen. Hieruit kan geconcludeerd worden dat het bovenste deel van het veen is verdwenen en de eventuele sporen uit de Late Middeleeuwen niet meer aanwezig zijn. Enkel diepere sporen zoals de onderkant van sloten kunnen mogelijk nog aanwezig zijn.

5. Conclusie, selectieadvies en aanbevelingen

5.1 Conclusie

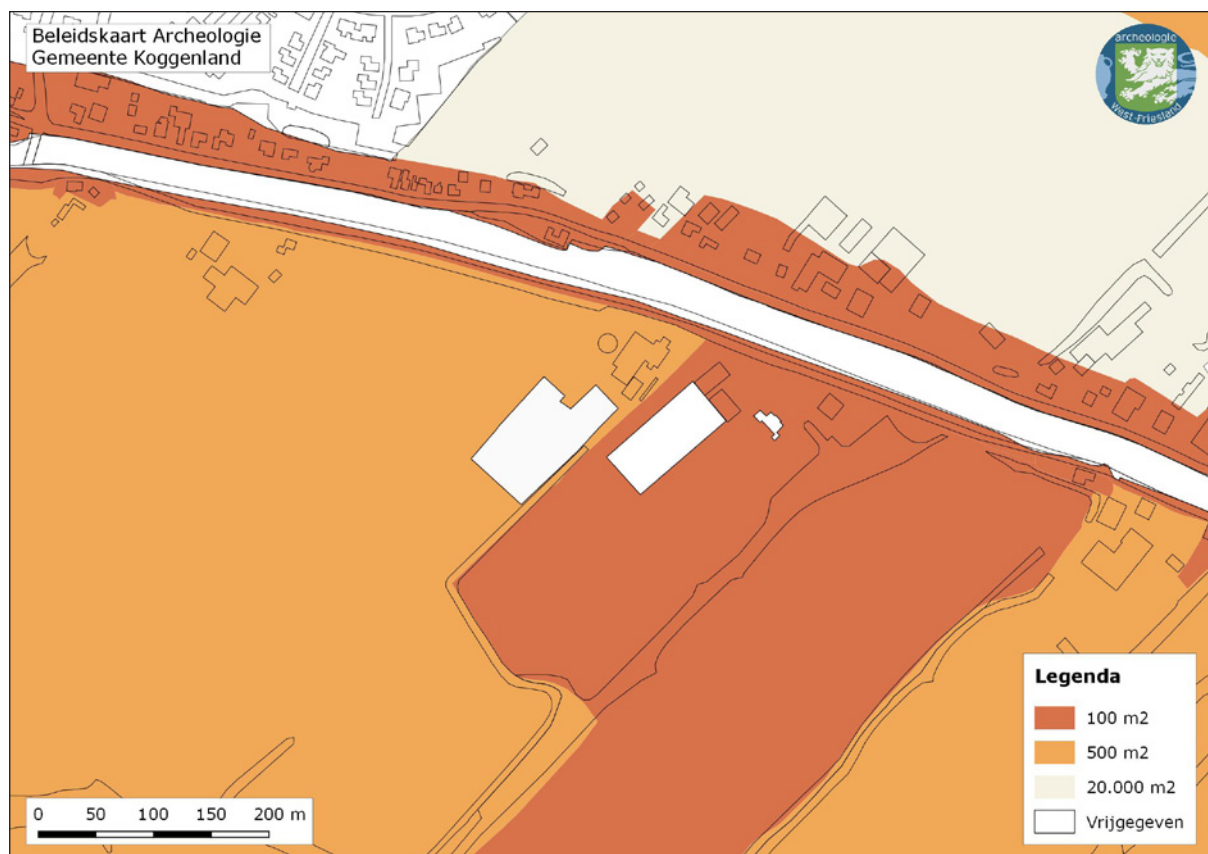
Naar aanleiding van de uitbreiding van het bouwvlak en de nieuwbouw aan Mijzerdijk 6 in Ursem is een aanvullend archeologisch bureauonderzoek en verkennend booronderzoek met oppervlaktekartering uitgevoerd.

Op basis van het bureauonderzoek geldt een zeer lage archeologische verwachting voor vindplaatsen uit het Neolithicum tot de Middeleeuwen, een middelhoge verwachting voor ontginnings- en bewoningsresten uit de Middeleeuwen en een lage verwachting voor vindplaatsen uit de Nieuwe Tijd.

Op basis van het verkennend booronderzoek is gebleken dat er een zeer klein laagje veen bewaard is gebleven. Eventuele bewoningssporen uit de Late Middeleeuwen zijn niet meer aanwezig. Enkel diepere sporen zoals de onderkant van sloten kunnen mogelijk nog aanwezig zijn. Vanuit wetenschappelijk oogpunt heeft dit weinig meerwaarde en kan binnen het plangebied de gespecificeerde verwachting naar beneden toe worden bijgesteld.

5.2 Selectieadvies en aanbevelingen

Archeologie West-Friesland adviseert het voorgenomen plan om het bouwvlak uit te breiden en de voorgenomen ingrepen vrij te geven met betrekking tot het aspect archeologie (afb. 15).

Afbeelding 15. Het advies om het bouwvlak en de nieuwbouw vrij te geven met betrekking tot het aspect archeologie.

Literatuur

AHN2 (www.ahn.nl)

Alterra 2009. *Bodemkaart van Nederland 1:50.000*. Alterra, Wageningen. Geraadpleegd op 31 januari 2018 via PDOK.

Archeologie West-Friesland, 2016. *Kwaliteitshandboek van de Archeologische Dienst Gemeente Hoorn/West-Friesland*. Gemeente Hoorn, Hoorn.

Archeologie West-Friesland, 2018. Plan van Aanpak. Mijzerdijk 6, Ursem, gemeente Koggenland. AWF-Adviesnummer 17174. Archeologie West-Friesland, Hoorn.

Archis 3.0

Blok, D.P., 1959. *De vestigingsgeschiedenis van Holland en Utrecht in het licht van de plaatsnamen. Bijdragen en mededelingen der Naamkunde-Commissie van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen te Amsterdam XVII*.

Borger, G.J., 1986. Ursem: een oude veenontginning in het midden van West-Friesland, in: *Geschiedenis van Ursem in een ringband: 1986*. 152-155. Ursem.

Cock, J.K., de, 1965. *Bijdrage tot de historische geografie van Kennemerland in de middeleeuwen op fysisch-geografische grondslag*. Groningen.

Nijdam, L.C., 2015. Ursem, Mijzerdijk 4 (Gemeente Koggenland). Bureauonderzoek. *ArGeoBoor rapport 1383*. ArGeoBoor, Lippenhuizen.

Gemeente Koggenland, 2012. Beleidskaart Archeologie (vastgesteld door de gemeenteraad in 2012).

Gerritsen, S., 2013. De schaduw van Hooge Werffe. Archeologisch onderzoek langs een vergeten middeleeuwse bewoningsas aan de Zuidergouw in Ursem, gemeente Koggenland. *West-Friese Archeologische Rapporten 51*. Archeologie West-Friesland, Hoorn.

Gerritsen, S., 2016. Mijzerdijk 6a, Ursem, gemeente Koggenland. Een bureauonderzoek en verkennend booronderzoek. *West-Friese Archeologische Rapporten 9*. Archeologie West-Friesland, Hoorn.

Kadastrale Minuutplan 1817, Gemeente Ursem, sectie C, genaamd Mijsen, eerste blad (beeldbank. cultureelerfgoed.nl).

Ligtendag, W., 1988. Ursem's oudste verleden, in: *Geschiedenis van Ursem in een ringband: 1988*. 226-232. Ursem.

Mantel, D., 2005. *De Mijzenpolder. Duizend jaar veen en water*. Hilversum.

Nederlands Normalisatie-instituut, 1989. *Nederlandse Norm NEN 5104, Classificatie van onverharde grondmonsters*. Nederlands Normalisatie-instituut, Delft.

Opperman, O., 1933. *Fontes Egmundenses*.

Provincie Noord-Holland, 2004. *Actualisatie Bodembeschermingsgebieden*. De Staart Milieuadviseurs.

Provincie Noord-Holland, 2010. Beleidskader Landschap en Cultuurhistorie Noord-Holland. Provincie Noord-Holland, Haarlem.

Provincie Noord-Holland, 2017. Provinciale Ruimtelijke Verordening maart 2017. Provincie Noord-Holland, Haarlem.

Schinning, F.C. & C.M. Soonius, 2016. Archeologische Quicksan. Mijzerdijk 6, Ursem, gemeente Koggenland. AWF-Adviesnummer 16022. Archeologie West-Friesland, Hoorn.

Van der Zee Advies- en Handelsburo, 2017. R. en S. Groot – nieuwbouw ligboxenstal. Mijzerdijk 6, 1645 WR Ursem. Situatie gewenst, blad S-02. Werknummer 16-001 en 002.

Vos, P. & S. de Vries 2013. 2e generatie palaeogeografische kaarten van Nederland (versie 2.0). Deltares, Utrecht. Op 20-04-2017 gedownload van www.archeologieinnederland.nl.

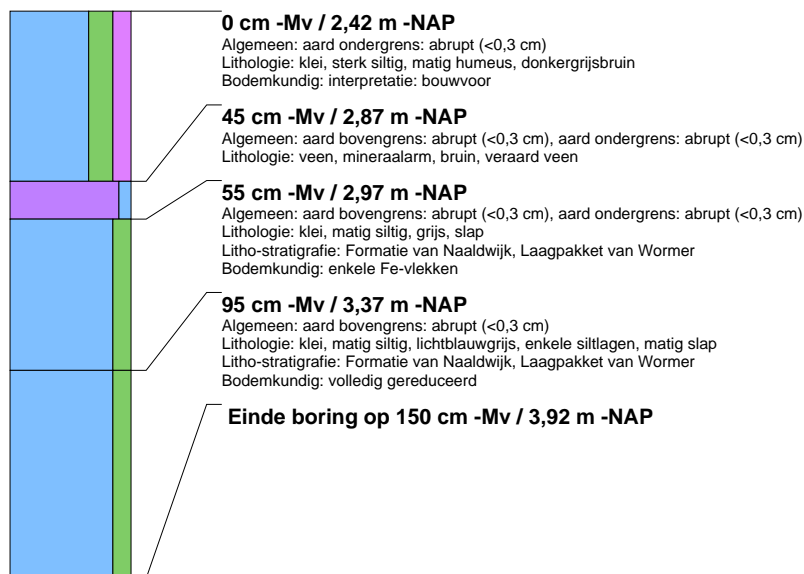
Westfries Archief

Gebruikte afkortingen

AHN	Actueel Hoogtebestand Nederland
AMK	Archeologische MonumentenKaart
ARCHIS	ARChEologisch Informatie Systeem
HHNK	Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier
IVO	Inventariserend Veld Onderzoek
KLIC	Kabels en Leidingen Informatie Centrum
KNA	Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie
-Mv	beneden maaiveld
NAP	Normaal Amsterdams Peil
NITG	Nederlands Instituut voor Toegepaste Geowetenschappen
OAT	Oorspronkelijk Aanwijzende Tafel
PvE	Programma van Eisen
SIKB	Stichting Infrastructuur Kwaliteitsborging Bodembeheer
TNO	Toegepast Natuurwetenschappelijk Onderzoek
WFA	Westfries Archief

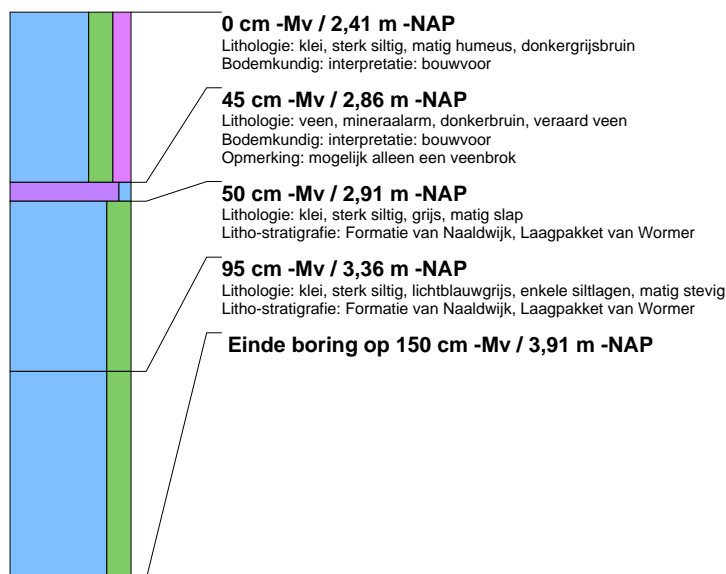
boring: 17174-1

beschrijver: FS/CSO, datum: 10-1-2018, X: 121.906, Y: 514.982, precisie locatie: 1 m, coördinaatsysteem: Rijksdriehoeksmeting, kaartblad: 19E, hoogte: -2,42, precisie hoogte: 1 cm, referentievlak: Normaal Amsterdams Peil, methode hoogtebepaling: GPS, RTK-correctie, boortype: Edelman-7 en guts-3 cm, doel boring: archeologie - verkenning, landgebruik: grasland, vondstzichtbaarheid: geen, provincie: Noord-Holland, gemeente: Koggenland, plaatsnaam: Ursem, opdrachtgever: particulier, uitvoerder: Archeologie West-Friesland

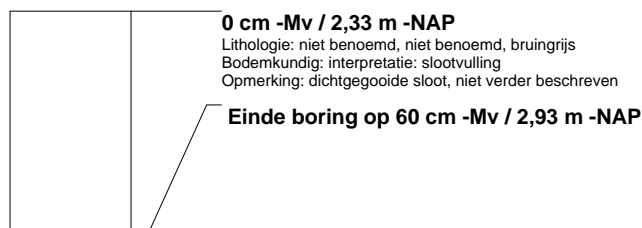
boring: 17174-2

beschrijver: FS/CSO, datum: 10-1-2018, X: 121.882, Y: 515.002, precisie locatie: 1 m, coördinaatsysteem: Rijksdriehoeksmeting, kaartblad: 19E, hoogte: -2,41, precisie hoogte: 1 cm, referentievlak: Normaal Amsterdams Peil, methode hoogtebepaling: GPS, RTK-correctie, boortype: Edelman-7 en guts-3 cm, doel boring: archeologie - verkenning, landgebruik: grasland, vondstzichtbaarheid: geen, provincie: Noord-Holland, gemeente: Koggenland, plaatsnaam: Ursem, opdrachtgever: particulier, uitvoerder: Archeologie West-Friesland

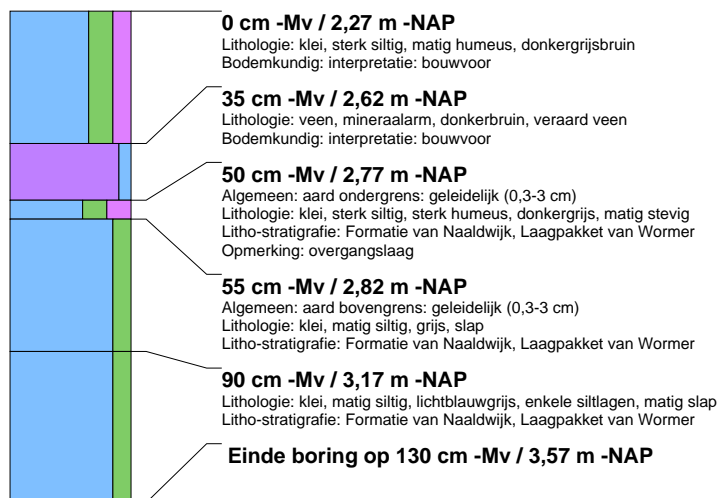
boring: 17174-3

beschrijver: FS/CSO, datum: 10-1-2018, X: 121.905, Y: 515.030, precisie locatie: 1 m, coördinaatsysteem: Rijksdriehoeksmeting, kaartblad: 19E, hoogte: -2,33, precisie hoogte: 1 cm, referentievlak: Normaal Amsterdams Peil, methode hoogtebepaling: GPS, RTK-correctie, boortype: Edelman-7 en guts-3 cm, doel boring: archeologie - verkenning, landgebruik: grasland, vondstzichtbaarheid: geen, provincie: Noord-Holland, gemeente: Koggenland, plaatsnaam: Ursem, opdrachtgever: particulier, uitvoerder: Archeologie West-Friesland

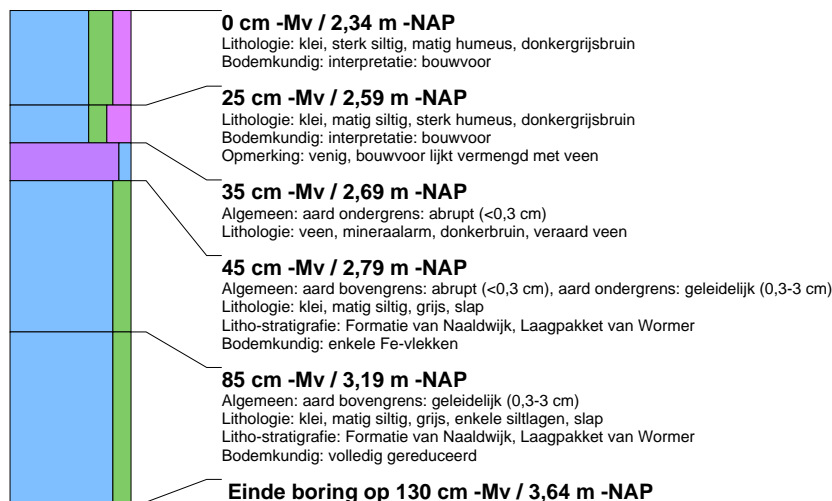
boring: 17174-4

beschrijver: FS/CSO, datum: 10-1-2018, X: 121.914, Y: 515.039, precisie locatie: 1 m, coördinaatsysteem: Rijksdriehoeksmeting, kaartblad: 19E, hoogte: -2,27, precisie hoogte: 1 cm, referentievlak: Normaal Amsterdams Peil, methode hoogtebepaling: GPS, RTK-correctie, boortype: Edelman-7 en guts-3 cm, doel boring: archeologie - verkenning, landgebruik: grasland, vondstzichtbaarheid: geen, provincie: Noord-Holland, gemeente: Koggenland, plaatsnaam: Ursem, opdrachtgever: particulier, uitvoerder: Archeologie West-Friesland

boring: 17174-5

beschrijver: FS/CSO, datum: 10-1-2018, X: 121.931, Y: 515.012, precisie locatie: 1 m, coördinaatsysteem: Rijksdriehoeksmeting, kaartblad: 19E, hoogte: -2,34, precisie hoogte: 1 cm, referentievlak: Normaal Amsterdams Peil, methode hoogtebepaling: GPS, RTK-correctie, boortype: Edelman-7 en guts-3 cm, doel boring: archeologie - verkenning, landgebruik: grasland, vondstzichtbaarheid: geen, provincie: Noord-Holland, gemeente: Koggenland, plaatsnaam: Ursem, opdrachtgever: particulier, uitvoerder: Archeologie West-Friesland

ISSN 2468-3280